

فرهنگ‌نامه زنان ایران و جهان

جلد ۱

آرژ

www.ketab.ir

سرویراستار: محمدرضا سهرابی

دبیر علمی: مهناز مقدسی

فرهنگ‌نامه زنان ایران و جهان (۱)

- ناشر: ارتباط نوین
- سرویراستار: محمدرضا سهرابی
- دبیر علمی: مهناز مقدسی
- مؤلف: گروه مؤلفین
- چاپ: اول بهار ۱۳۹۴
- شمارگان: ۲۵۵۰ جلد
- حروف نگار: رویا خوش‌نیت، شعله قنادی خیابان
- صفحه‌آرا: بهرام عفراوی
- اجرا: مهدی فیروزخانی
- طرح روی جلد: مجید زارع
- لیتوگرافی: طرح نفیس
- چاپ: چارگل
- صحافی: محمد
- شابک (ج ۱): ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۴-۴۸-۴

خیابان ولی عصر، میدان منیریه، خیابان معیری پلاک ۱۴۵

تلفن: ۶۶۴۹۸۳۲۶ - ۶۶۴۱۰۸۴۹

دورنگان: ۶۶۹۸۹۴۸۰

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ‌نامه زنان ایران و جهان

مشخصات نشر: تهران: ارتباط نوین، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۵۵۲ ص: ۲۹×۲۲ س.م.

شابک (ج ۱): ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۴-۴۸-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فپای مختصر

یادداشت: این مدرک در آدرس <http://opac.niai.ir> قابل دسترسی است.

شناسه افزوده: سهرابی، محمدرضا

شناسه افزوده: مقدسی، مهناز، ۱۳۴۷-

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۶۲۴۱۸

فهرست

نه	سخن سرویراستار
یازده	پیش‌گفتار
هفده	منابع بازبینی شده برای استخراج مدخل‌ها
نوزده	فهرست مقالات
۱-۷۳۰	مقالات جلد ۱: آ-ژ
۷۳۵-۱۵۰۱	مقالات جلد ۲: س-ی
۱۵۰۳	نمودار
۱۵۱۳	نمایه

سخن سرویراستار

«زندگی نامه، تنها تاریخچه واقعی است!» تامس کارلایل

ایده اصلی این کار سال ها قبل شکل گرفت؛ هرچند که این «ایده» به تدریج دچار تغییرات اساسی شد. چون در ابتدا قصد داشتیم دانشنامه‌ای تهیه و تدوین کنیم که علاوه بر شخصیت‌ها، موضوعات مهم مرتبط با حوزه مطالعات زنان را نیز دربر گیرد، اما هر چه که به جلوتر گام نهادیم، دشواری کار بیشتر خودنمایی کرد. لذا تصمیم گرفتیم در گام نخست فقط به شخصیت‌ها اکتفا کنیم و به شرح سرگذشت آنها بپردازیم. ولی تصمیم گرفتیم تا در انجام این کار تا آنجا که می‌توانیم نسبت به سایر آثار مشابه، به شکلی متفاوت عمل کنیم؛ یعنی به عواملی که باعث شکل‌گیری شخصیت و اندیشه آنها شده است، بیشتر توجه کنیم.

در بین شخصیت‌های این فرهنگ‌نامه، گاه نام افرادی به چشم می‌خورد که از نگاه ملی و حتی جهانی، شخصیت‌هایی مورد تأیید نیستند، اما ذکر نام و سرگذشت آنها در این کتاب لزوماً به منزله تأیید آنها نیست. ذکر نام و شرح زندگی این‌گونه افراد صرفاً برای هر چه کامل‌تر شدن این اثر و ارائه اطلاعات لازم به علاقه‌مندان و پژوهشگران است؛ زیرا همان‌طور که ذکر نام و سرگذشت شخصیت‌هایی مانند «هیتلر»، «استالین» و «صدام» در فرهنگ‌نامه مردان کاملاً متداول است و به معنای تأیید کردار و رفتار آنها نیست، آوردن نام و شرح احوال این‌گونه زنان نیز در یک فرهنگ‌نامه زنان امری قابل قبول و مرسوم است. بنابراین، در این اثر تلاش شده است تا اطلاعات مهم، ضروری و نسبتاً کاملی در مورد شخصیت‌های تأثیرگذار ایرانی و خارجی در حوزه‌های مختلف، با رعایت ایجاز و براساس مدارک و مستندات موثق موجود به خواننده عرضه شود، ولی از هرگونه داوری و اظهار نظر جانب‌دارانه و متعصبانه خودداری شده است. ضمناً هر جا که مطلبی با شئونات و ارزش‌های دینی، فرهنگی و ملی ما هم‌خوانی نداشت، از ذکر آن خودداری شد. در مورد نحوه انتخاب شخصیت‌ها، مدت زمان انجام کار، مخاطبان، ساختار مقالات، ویژگی‌های این فرهنگ‌نامه و... در قسمت «پیش‌گفتار» توضیحات لازم داده شده است، لذا برای اجتناب از اطناب و تکرار، از ذکر این موارد در این جا صرف نظر می‌شود.

به هر رو، هدف اصلی این کتاب ارائه تصویری شفاف و دقیق از نقش و تأثیر زنان در حوزه‌های مختلف از گذشته‌های دور تا زمان حاضر است. نقشی که گاه نادیده گرفته شده، کم‌اهمیت تلقی شده و یا به دست فراموشی سپرده شده است. البته واضح است که این نقش می‌تواند مثبت یا منفی باشد.

این فرهنگ‌نامه حاصل کار بیش از ۲۰۰ مؤلف، مترجم، ویراستار و... است. لذا در پایان بر خود فرض می‌دانم که از تلاش‌های سرکارخانم مقدسی و همکاران ویراستار، نمونه‌خوان و حروف‌نگار صمیمانه تشکر نمایم. همچنین از مؤلفان و مشاوران محترم که با نوشته‌های وزین و نظریات صائب خود ما را در امر تألیف این کتاب یاری رساندند،

قدردانی می‌کنم. از جناب آقای عفاوی و همکارانش نیز که زحمت تهیه عکس و صفحه‌آرایی را بر عهده داشتند و ضمن زیباتر کردن صفحات به بار معنایی کتاب افزودند، سپاسگزارم. ضمناً لازم می‌دانم تا از ناشر محترم، جناب آقای هادی با تمام وجود تشکر نمایم که با حمایت‌ها و تشویق‌های خود و همچنین سعه صدر، بزرگواری و تدبیر سبب شدند که ما بتوانیم این بار سنگین را به سلامت به سرمنزل مقصود برسانیم. روزهاشان پرتقالی و آفتاب عمرشان تابنده باد.

خدایا چنان کن سرانجام کار تو خوشنود باشی و ما رستگار

محمد رضا سهرابی
اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

پیشرفت جوامع بشری نیازمند حضور فعال پژوهشگران در همه حوزه‌هاست و پژوهش زمانی میسر می‌شود که ابزارهای آن فراهم شود. در دسته‌بندی ابزارهای پژوهش، آثار مرجع جایگاهی ویژه دارد. جامعه‌ای که آثار مرجع معتبر و بیشتری، در همه حوزه‌ها، دارد ابزارهای پژوهشی بیشتری در اختیار اهل تحقیق قرار داده است و ما این مهم را وظیفه خود دانستیم تا ابزاری برای پژوهش تولید کنیم.

در معرفی و شناخت زنان نامدار ایران و جهان، کتاب‌ها و مقاله‌های فراوانی نوشته‌اند، اما هنوز حرف ناگفته و راه نرفته بسیار است. آثاری که در این زمینه منتشر شده برخی فقط شامل زنان ایران‌اند و برخی که به شخصیت‌های جهانی پرداخته‌اند، رشته‌هایی را نادیده گرفته‌اند یا پاسخ‌گوی نیاز پژوهشگران نیستند؛ لذا ما با توجه به این نارسایی‌ها و با هدف رفع این کاستی‌ها برآن شدیم در حد توانمان اثری در این حوزه منتشر کنیم.

طرح تدوین فرهنگ‌نامه زنان ایران و جهان از ۱۳۸۸ به پیشنهاد جناب آقای محمدرضا سهرابی مطرح شد و پس از ماه‌ها تحقیق و مشورت، در ۱۳۸۹ مدخل‌نامه آن تدوین گشت. در ابتدا، تصمیم برآن بود که کتابی مختصر از زندگی‌نامه ۲۰۰۰ تن از زنان نامدار ایران و جهان را، در مدت زمانی ۱۸ ماهه، تهیه کنیم؛ اما حین کار و با بررسی آثار موجود در این حوزه، به این نتیجه رسیدیم که کار مکرر نه خدمتی فرهنگی است و نه برطرف‌کننده نیاز مخاطبان؛ لذا شیوه کار را از نگارش کتابی مختصر به کتابی متوسط از نظر حجم مقالات و مستند به منابع تغییر دادیم؛ همچنین ضمن کار موضوعاتی چون علوم و ورزش و اسطوره را به فهرست موضوعات افزودیم و این تغییر، زمان‌بندی اولیه را دگرگون کرد و طرح دوساله به پنج سال تغییر یافت. آنچه در زیر می‌آید گزارشی از عملکرد ما در این کتاب است.

مخاطبان

مخاطبان اصلی این فرهنگ‌نامه عموم خوانندگان‌اند. تلاش ما این بوده که مقالاتی روان و عاری از کلمات و اصطلاحات تخصصی ناآشنا عرضه کنیم تا برداشت خواننده، پس از خواندن هریک از زندگی‌نامه‌ها، این باشد که گویی قصه‌ای کوتاه خواننده یا فیلمی کوتاه دیده است. هرچند نگاهی به پژوهشگران نیز داشته‌ایم و کوشیده‌ایم بیشترین اطلاعات را با کمترین کلام منتقل کنیم و منابعی برای پژوهش در اختیارشان قرار دهیم، ضمن آنکه مطالب نیمه تخصصی را در مقالات حذف نکردیم تا خواننده اهل فن نیز از آن بهره گیرد.

مؤلفان و ویراستاران

قصد ما، در ابتدا، سپردن نگارش مقالات به اهل فن بود، اما در حین کار دریافتیم بزرگوارانی که در حوزه‌های مورد نظر ما تخصص دارند فرصت و فراغت نگارش مقالات را، در زمان‌بندی تعیین شده، ندارند؛ از این رو فقط به نگارش

یک یا چند مقاله به قلم آنان اکتفا کردیم و، برای به‌دست‌آوردن باقی مقالات در مدت زمان کوتاه، از پژوهشگران کمک گرفتیم. از میان صدها متقاضی همکاری، عده‌ای را برگزیدیم و با آموزش‌های لازم و در اختیار نهادن شیوه‌نامه، تألیف یا ترجمه زندگی‌نامه‌ها را به آنان سپردیم. کمک‌گرفتن از پژوهشگران نامشهور، در کنار دیگر اهل قلم، حسن کار بود که موجب شد گروهی از علاقه‌مندان به جرگه اهل قلم بپیوندند، هرچند بار بزرگی برعهده گروه ویرایش گذاشتیم که زحمت بیشتری برای ویرایش به‌عهده بگیرند و مقاله‌ای مطلوب پدید آورند. البته خوشحالیم که مقالات حاصل تلاشی گروهی است و مسئولیت کم‌وکاست آن بر دوش مؤلف و گروه علمی فرهنگ‌نامه است.

گروه ویراستاران این مجموعه، که شامل ویراستاران استنادی، صوری، زبانی، ساختاری و محتوایی‌اند، طی جلسات متعدد آموزش دیدند تا کار به شکل یک‌دست انجام شود. در برخی موارد، ویراستاران ساختاری و محتوایی به جای مؤلف، مقالات را بازنگاری کردند و اطلاعات آن را روزآمد کردند یا با مصاحبه‌هایی، مطالب را اصلاح و تکمیل کردند. از این‌رو در مواردی نام دو مؤلف ذیل مقاله آمده است. در مواردی نیز که دو یا چند ویراستار مقاله‌ای را تألیف یا در مراحل ویرایش تکمیل کردند، مقاله با نام «گروه علمی» درج شده است. در واقع گروه علمی، ویراستاران محتوایی و ساختاری‌اند که خود نیز تألیفاتی در این فرهنگ‌نامه دارند.

تدوین مدخل‌نامه

پیش از آغاز تألیف این کتاب، مباحث نظری آن را مشخص کردیم، بدین معنا که نخست حوزه‌های دانش را تقسیم‌بندی کردیم تا بتوانیم شخصیت‌ها را در همه حوزه‌ها بیابیم. حوزه‌های انتخابی که برگزیدیم به صورت نمودار در ابتدای نمایه آمده است.

برای انتخاب شخصیت‌های هر حوزه نخست به سراغ دانشنامه‌ها و مراجع عمومی فارسی رفتیم؛ بدان سبب که این آثار منابع عمومی‌اند و افراد مهم را آورده‌اند و نیز برای مخاطب ایرانی نوشته شده‌اند، پس انتخابشان راهگشای گام نخست ما بود. علاوه بر این، حوزه‌های تخصصی را از نظر دور نگذاشتیم، از جمله برای اهل سینما به *دانش‌نامه سینمایی* و برای اهل هنر به *دایرةالمعارف هنر و دانشنامه هنرمندان ایران و جهان* مراجعه کردیم. فهرست منابع اصلی برای استخراج مدخل‌ها در پایان پیش‌گفتار آمده است.

با استخراج این اسامی، مدخل‌نامه‌ای حدود ۷۲۰۰ اسم به‌دست آوردیم که لازم بود آنها را به ۲۰۰۰ مدخل مصوب کاهش دهیم. بنابراین، ۱۸۰۰ مدخل را پس از بررسی و گزینش تصویب کردیم و ۲۰۰ مدخل را نیز برای افزودن در حین کار خالی گذاشتیم. شخصیت‌های این فرهنگ‌نامه از بین هزاران شخصیت مهم در رشته‌های گوناگون گزینش شده‌اند، منابع مرجع موجود عموماً شخصیت‌های معاصر زنده را دربر نمی‌گرفتند، لذا یافتن اسامی زنان فعالی که در قید حیات‌اند و زندگی‌شان در جایی درج نشده بسیار مشکل بود. در مواردی، اسامی آنها را از شهرتشان در محافل علمی و ادبی یافتیم و گاه مشاوران و همکاران و مؤلفان آنها را پیشنهاد کردند. برخی را نیز با جست‌وجوهای فراوان در منابع الکترونیکی و اینترنتی به‌دست آوردیم.

برای گزینش و انتخاب شخصیت‌های ایرانی معاصر و در قید حیات شاخصه‌هایی را برگزیدیم، از جمله اینکه شخصیت‌ها باید تا پیش از دهه ۱۳۸۰ ش در حوزه فعالیت خود مطرح شده باشند، مثلاً بازیگران و هنرمندانی را که تا پیش از این دهه جوایزی برده یا بازیگران مطرح سینمای ایران و جهان شده بودند انتخاب کردیم. استثنای ما در این میان کسانی بودند که در سال‌های پس از این دهه به شهرتی ملی یا جهانی دست یافته بودند و نبودن آنها خلأ تلقی می‌شد.

در موضوع ادبیات و علوم سیاسی نیز سعی کردیم شخصیت‌هایی که نقش و آثارشان فراملی بوده در فرهنگ‌نامه بیاوریم. در این میان، برای شخصیت‌های ایرانی سهمی متفاوت قائل شدیم و شاخصه‌هایی چون انتشار سه کتاب از آنان، دریافت جوایز مهم کشوری و جهانی، ترجمه آثارشان به زبان‌های دیگر، تأثیرشان در حوزه فعالیتی خاص، و بسامد حضورشان در منابع را برای انتخابشان در نظر گرفتیم. البته باید افزود که در کنار این شاخصه‌ها، برای هر موضوع سهمیه‌ای در نظر گرفتیم، مثلاً در ادبیات، عرفان و تصوف، شخصیت‌های مذهبی، اساطیر هر کشور تعداد مشخصی تعیین کردیم؛ این سهمیه‌بندی سبب شد در مواردی شخصیت‌های نامشهور در فرهنگ‌نامه راه یابند. بی‌تردید شخصیت‌هایی از قلم افتاده‌اند که یا در منابع انتخاب مدخل‌نامه نبودند و یا مقاله‌شان تا زمان اتمام کار

تألیف نشد و نمی‌توانستیم زمانی بیش از این برای آنها در نظر بگیریم. برخی نیز در مرحله داوری نهایی از فهرست حذف شدند. امید است در ویراست بعدی، این افراد را به کتاب بیفزاییم.

حجم مقالات

مقالات این فرهنگ‌نامه به چهار دسته تقسیم می‌شوند: مقالات کمتر از ۱۵۰ کلمه، مقالات ۱۵۰ تا ۳۰۰ کلمه، مقالات ۳۰۰ تا ۵۰۰ کلمه، مقالات ۵۰۰ تا ۸۰۰ کلمه. البته حجم مقالات بسته به میزان اهمیت مدخل‌ها و نیز، میزان اطلاعات موجود درباره آنها، تعیین شد.

ساختار و زبان مقاله

یکدستی ساختار و ساده و شفاف بودن زبان مقالات یکی از هدف‌های اصلی ما بود، از این رو گاه شیرازه مقالات ارسالی را در هم ریختیم تا به ساختار استاندارد و برای فرهنگ‌نامه برگزیده بودیم برسیم و برخی مقالات را بارها و بارها ویرایش کردیم و در حین کار تکمله‌هایی بر شیوه‌نامه مان افزودیم. در همه مقالات، پس از سرمدخل (نام شخص)، سال تولد و فوت در پیرانتز و بین آنها خط تیره آمده است. عدد سمت راست تولد و عدد سمت چپ تاریخ درگذشت است و اگر یکی از آن دو را نداشتیم، آن را خالی گذاشتیم. در مورد کسانی که بیش از ۱۰۰ سال از زندگی‌شان گذشته بود و احتمال می‌دادیم در گذشته‌اند، دو رقم اول سال را همراه با علامت سؤال ذکر کردیم. تاریخ‌ها را، به اعتبار منابع کتبی و شفاهی، با ذکر روز و ماه آورده‌ایم؛ اما در مواردی که تاریخی را با جست‌وجو در منابع نیافتیم به ذکر قرن اکتفا کردیم. در مورد معاصران زنده، چه ایرانی و چه غیرایرانی، سعی کردیم با اشخاص ارتباط برقرار کنیم، اما گاه این امکان فراهم نمی‌شد و گاه آن بزرگواران مایل به همراهی نبودند، لذا به همان میزان اطلاعات، به اعتبار منابع موجود، اکتفا کردیم و برای کسانی که هیچ نشانی از تاریخ تولد یا درگذشت احتمالی‌شان نیافتیم به ذکر کلمه «معاصر» بسنده کردیم. امیدواریم، خوانندگان یا عزیزانی که زندگی‌شان در این فرهنگ‌نامه آمده خطاهای احتمالی ما را، از طریق پست الکترونیکی که نشانی آن در پایان پیش‌گفتار خواهد آمد، تذکر دهند.

گفتنی است بخش اعظم ویرایش کتاب، به‌ویژه کل جلد اول، در پایان سال ۱۳۹۲ به اتمام رسید و در اثنای نهایی کردن جلد دوم و تکمیل بخش‌های کتاب، برخی مطالب از جمله تاریخ درگذشت برخی از شخصیت‌ها و دریافت جوایز مهم را تا دیماه ۱۳۹۳ش روز آمد کردیم و در مواردی نیز، با یافتن اشخاص، مقالات را تکمیل و اصلاح کردیم. در مورد ساختار مقالات، سعی بر آن بوده مطالب سیری تاریخی داشته باشند، اشاره به دوران رشد و بالندگی، تحصیلات، سفرهای احتمالی، فعالیت‌ها و آثار از اهم مطالب مقالات است؛ به زندگی شخصی افراد بسیار گذرا اشاره شده؛ تأثیر مثبت یا منفی آنها بدون داوری ذکر شده، و در پایان مقاله اهمیت هر شخصیت در حوزه فعالیتش آورده شده که این قسمت مستند به منابع یا برگرفته از مطالب مندرج در مقاله است. افزودن عکس، برای آگاهی‌بخشی بیشتر، از نکات مهم این کتاب است. تلاش شده تصویرهای آشنایی از شخصیت‌ها گزینش شود و از درج عکس‌های ناواضح و بی‌کیفیت پرهیز شود. البته در موارد معدودی ناچار شدیم برخی عکس‌های کم‌کیفیت را نیز بپذیریم، زیرا ظاهراً عکس دیگری از آن شخص در دست نبوده است.

ضبط اعلام:

ضبط اعلام در این فرهنگ‌نامه تابع ضوابطی بوده است که در زیر به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود: کتاب نظامی الفبایی دارد. «ال» در ابتدای اسامی عربی را در نظر نگرفتیم، ولی «ال» وسط کلمات را در نظم الفبایی منظور کردیم. انتخاب اسامی در این فرهنگ‌نامه براساس ضبط اعلام است یعنی ضبطی که به مستند اسامی در کتابخانه ملی نزدیک است و به ندرت نام شهر را انتخاب کردیم، اما سعی کردیم با ارجاع، مخاطبان را به ضبط گزیده هدایت کنیم.

در ضبط اعلام غربی سه ملاک داشتیم: پیشینه ضبط آن نام در منابع معتبر فارسی، تلفظ به زبان مبدأ و حافظه

عمومی. بدین ترتیب، برای یافتن ضبط اسامی، منابع را به دو دسته تقسیم کردیم: در گروه اول فهرست مستند مشاهیر و مؤلفان، دایرةالمعارف فارسی، فرهنگ اعلام سخن، و دانشنامه‌های معتبر بودند. اگر نام مورد نظر را نمی‌یافتیم، منابع دیگر یعنی فرهنگ تلفظ نام‌های خاص و منابع تخصصی در آن حوزه را ملاک قرار می‌دادیم. در حوزه سینما ضبط اسامی دانش‌نامه سینمایی را اساس قرار دادیم. در مورد نام کتاب‌ها و آثار، اگر به فارسی ترجمه شده بودند، سعی کردیم نام ترجمه فارسی را با سال انتشار ذکر کنیم.

نام‌های کلاسیک، که از قدیم ضبط خاص و معرب آنها رایج بوده و امروز نیز به همان صورت رایج است، حتی اگر با تلفظ زبان مبدأ متفاوت بوده، برای احترام به حافظه عمومی، به همان صورت رایج آمده‌اند مثل /رغنون، افلاطون، ارسطو.

اسامی‌ای که املاي آنها در زبان فارسی رایج شده و حافظه عمومی همان ضبط را پذیرفته به همان شکل درج شده است، مثل لندن، ماساچوست، لهستان، پراگ، کالیفرنیا.

برخی نام‌ها که معادل شرقی دارند در صورتی که صاحب آن نام شرقی بوده باشد، ضبط شرقی‌شان انتخاب شده است، مثل یحیی به جای جان، اسکندر به جای الکساندر، حنا به جای هانا، مریم به جای ماری.

تکواژ d یا d' که در قدیم نشانه اشرافیت بوده است مثل دو بووار و دو شاتله، مطابق ضبط فهرست مستند مشاهیر و مؤلفان «بووار، سیمون دو» و «شاتله، امیلی دو» به کار رفته‌اند. در مورد «فون» نیز مثل «دو» عمل شده است.

در مورد پانویس اسامی کتاب‌ها و فیلم‌ها، اولویت با ضبط انگلیسی بوده چون برای عموم آشنا تر است، اما در مواردی که برگردان اسامی به انگلیسی وجود نداشت، به زبان مبدأ پانویس داده شده است.

هرگاه ضبط فارسی نامی غربی بیش از یک هجا داشته آن را برای سهولت تلفظ تقطیع کردیم مثل میسی سیپی یا مارتا مک چسنی. در مواردی که آوردن حروف باعث بهتر خوانده شدن کلمه و نزدیک به تلفظ رایج در زبان فارسی بوده، آن را ظاهر کردیم مثل جورج به جای جُرج، شارلوت به جای شارلت.

حرکت‌گذاری در این کتاب، به ویژه در مورد اسامی شخصیت‌های غیرایرانی که ضبط لاتین برای آنها داده شده، فقط به ضرورت انجام شده است. مثل کلینبرگر آگس. ضبط‌های لاتین اسامی نیز به اعتبار منابع مرجع معتبر، همچون بریتانیکا و امریکانا، تنظیم شده است و از ضبط اسامی به خط‌های غیرلاتینی، همچون روسی، ارمنی، چینی خودداری شده است. از ذکر ضبط لاتین برای اسامی ایرانی، عربی، ترکی، اسامی کتاب مقدس صرف نظر کردیم.

برخی القاب غربی را، جز در موارد مشهور، مانند «سنت پل» ترجمه کردیم مثل «آویلائی، قدیسه»، «ترزا، قدیسه». در مواردی که شخص را با نام خانوادگی همسرش می‌شناختند نام خانوادگی اصلی را در پرانتز آوردیم، مانند «بهرامی، توران (شهریاری)» و در مورد نام‌های غیرایرانی گاه بین نام خانوادگی همسر و نام خانوادگی شخص، خط تیره آوردیم. مثل «دویت - مورت، سسیل».

«ی» کوچک روی «ه» را در اسامی شخصیت‌های قدیمی که به نام دیگری اضافه شدند، نشان دادیم مثل رابعه بلخی، فاطمه زهرا (س).

رسم الخط و معادل‌گزینی

شیوه املاي کلمات این فرهنگ‌نامه براساس دستور خط فارسی و فرهنگ املاي خط فارسی فرهنگستان است. البته در مواردی که فرهنگستان ضبط پیوسته یا جدانویسی کلمات مرکب را مختار دانسته، غالباً صورت جدانویسه را اختیار کردیم. برای معادل کلمات، در حد امکان معادل‌های فرهنگستان را مد نظر قرار دادیم مثلاً فتاوری را به جای تکنولوژی و جشنواره را به جای فستیوال برگزیدیم. مدارک تحصیلی شخصیت‌های ایرانی را کارشناسی و کارشناسی ارشد و برای غیرایرانی لیسانس و فوق لیسانس آوردیم. چنانچه در مقاله‌ای نام شخصیتی ذکر شده که آن شخصیت مقاله‌ای مستقل داشته است، آن نام را سیاه کردیم.

استفاده از منابع و شیوه کتاب‌شناسی

در ابتدای کار، از مؤلفان خواسته شد منابع خود را درون متن بیاورند، اما پس از ویرایش، این منابع را به انتهای مقاله

منتقل کردیم، زیرا به این نتیجه رسیدیم که ارجاعات درون متن خواندن مقاله را دشوار می‌کند و یک‌دستی متن را به هم می‌زند.

همه مقالات فرهنگ‌نامه مستند به منابع‌اند و کمترین منابع را سه و حداکثر آن را دوازده منبع قرار دادیم. برای انتخاب منابع محدودیتی از نظر اینکه دست اول و دست دوم‌اند قائل نشدیم، زیرا نگاه ما به مقالات تخصصی نبود و قصد آن بود که پژوهشگران را به منابعی راهنمایی کنیم و این مخاطبان‌اند که انتخاب می‌کنند از کدام منبع استفاده کنند، لذا گاه مؤلفان را برآن داشتیم تا حتماً منابع فارسی را، ولو با داشتن اطلاعات مختصر، بیاورند تا نشان دهد نام آن شخص در منبعی فارسی آمده است. همچنین خواستیم منابع مرجع را، که دست دوم تلقی می‌شوند، ذکر کنند، زیرا آنها منابع دیگری را نیز به پژوهشگران معرفی می‌کنند. در مورد معاصرانی که در قید حیات‌اند، اگر گفت‌وگو یا مکاتبه‌ای با آنها صورت گرفته آن گفت‌وگو را اساس قرار دادیم و مطالب مقاله را طبق نظر آنان اصلاح کردیم و در این موارد دو منبع را کافی تلقی کردیم.

مقالات شخصیت‌های ایرانی تماماً تألیف و شخصیت‌های غربی تلفیقی از ترجمه و تألیف یا تلفیقی از ترجمه چند منبع‌اند. برای سهولت دستیابی به اطلاعات، دست مؤلفان را در استفاده از منابع اینترنتی و تارنماها (سایت‌ها) و صفحات شخصی (وبلاگ) معتبر باز گذاشتیم و فقط در مورد «ویکی‌پدیا» محدودیت قائل شدیم، اما تلاش این بود که حتماً تارنماهای اصلی و معتبر دیده شود. در زمان ویرایش نیز تارنماها را مرور و تاریخ بازدید نهایی آنها را ثبت کردیم.

شیوه درج کتاب‌نامه براساس نام کتاب بوده است تا خواننده سریع‌تر به منبع برسد. در مورد کتاب‌های غربی نیز همین شیوه را در نظر گرفتیم. اطلاعات کتاب‌شناسی‌ها نیز طبق شیوه‌نامه فرهنگ‌نامه تنظیم شد.

اختصارات

در این کتاب جز اختصارات متداول، اختصاری به کار نرفته است.

نمایه

در زمان تنظیم مدخل‌نامه، نموداری تهیه کردیم که در پایان کار الگویی برای تنظیم نمایه موضوعی کتاب شد. در این نمودار از رده‌بندی‌های معتبر استفاده کردیم اما، بنا بر ضرورت و نیاز، به تمام موارد آن وفادار نماندیم و ناچار شدیم به اعتبار داده‌ها و پشتوانه انتشاراتی، آنها را تغییر دهیم. در این نمایه برخی موضوعات همچون «دین» را کلی در نظر گرفتیم و در مواردی تقسیمات جزئی‌تر را آوردیم. برخی اشخاص را که به چند حوزه مربوط بودند در همه آن حوزه‌ها ذکر کردیم. در مواردی، برای پرهیز از تکرار، از جمله در بخش سیاست «ملکه» و «شاهدخت» را از «وابستگان حکومت / سلطنت» مجزا کردیم.

ویژگی‌های کتاب

از ویژگی‌های این فرهنگ‌نامه، که آن را از آثار مشابه متمایز ساخته، برگزیدن شخصیت‌ها در همه موضوعات و رشته‌هاست، بدین معنا که برخی شخصیت‌ها در این اثر برای نخستین بار به مخاطبان فارسی‌زبان معرفی می‌شوند، از جمله در حوزه‌های ورزش، علوم پایه (مثل نجوم، ریاضی، شیمی) شخصیت‌های شاخص آنها تاکنون در هیچ اثری مطرح نشده‌اند.

این فرهنگ‌نامه شخصیت‌های زنده و فعال را نیز تا زمان حاضر دربر دارد و مانند دیگر آثار مشابه فقط به درگذشتگان نپرداخته است. علاوه بر این، در این فرهنگ‌نامه فقط به ذکر احوال و آثار اکتفا نشده بلکه گاه نقدها، نظرها و تحلیل‌هایی، بدون داوری شخصی، گنجانده شده است.

استفاده از تارنماها و منابع الکترونیکی این فرصت را به مؤلفان داد که مقالات سریع‌تر نوشته شوند، از این رو در مقایسه با آثار مشابه استفاده از منابع اینترنتی، بیشترین بسامد را دارد.

سخن پایانی

این فرهنگ‌نامه حاصل کاری گروهی است و فهرستی از اسامی مشاوران، مؤلفان، ویراستاران در ابتدای کتاب آمده است؛ با وجود این، زحمات بعضی دوستان را که از ابتدای فرهنگ‌نامه و در همه حوزه‌ها حضور داشتند نمی‌توان از نظر دور داشت و حق آن است که تشکر ویژه‌ای از آنان بشود؛ از خانم معصومه (اکرم) اکبری که در تدوین مدخل‌نامه بسیار کوشید؛ از خانم لثا دانیالی که از ابتدای کار در اصلاح مدخل‌نامه، تدوین شیوه‌نامه، یافتن مؤلفان، آموزش آنان، ویرایش و تألیف یاری‌مان کرد؛ از آقای هومن عباسپور که تجارب خود را در ویرایش و دانش‌نامه‌نگاری، در هر مرحله از کار، در اختیار ما نهاد؛ از خانم بهار رها دوست که در بخش‌های مهم کار مشاور و راهنما و همکار ما بود؛ از خانم رویا خوش‌نیت که مدیریت پرونده‌ها و اصلاح مقالات را به عهده داشت؛ از ویراستاران مراحل پایانی کار: خانم‌ها سارا اقتصادی‌نیا، لیلا مینایی، گلرخ سادات غنی، فخری سادات (فرزانه) حیدری، که مسئولیت سنگینی برعهده‌شان گذاشته شد و مقالات را بارها اصلاح و بازخوانی کردند؛ خانم شیدا فراشاهی که علاوه بر زحمت ویرایش، برای یافتن شخصیت‌های معاصر و نوشتن مقالات دقیق و تهیه تصاویر برخی مقالات بسیار کوشید؛ از آقای بهرام عفاووی و خانم فروزان خیری که مسئولیت تنظیم تصاویر و صفحه‌آرایی را به انجام رساندند؛ و بزرگواران دیگری که در مراحل گوناگون مشاوره‌های ارزشمندی به ما دادند و ما را در تکمیل و اصلاح مدخل‌نامه راهنمایی کردند؛ علی پورصفر قصابی‌نژاد، علی اصغر رضائی، شادی حامدی آزاد، سایه اقتصادی‌نیا، ماندانا آجودان، افشین لطفی.

در پایان، پذیرای انتقادهای برای رفع کاستی‌ها هستیم، تا در ویراست‌های بعدی متنی کامل‌تر و منقح‌تر در اختیار مخاطبان قرار دهیم.

دبیر علمی

مهناز مقدسی

نشانی پست الکترونیکی:

danesh_zan@yahoo.com